

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง การพัฒนากิจกรรมคัดแยกประเภทขยะมูลฝอยของผู้นำชุมชนในเขตเทศบาลตำบลหาราช อำเภอหาราช จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผู้เข้าร่วมกระบวนการศึกษา ได้แก่ ผู้นำชุมชนที่มีบทบาทต่อชุมชนเกี่ยวกับปัญหาขยะมูลฝอย เพื่อให้เกิดกระบวนการแก้ไขปัญหามูลฝอยของท้องถิ่นในระยะยาว โดยผู้ศึกษารวบรวมข้อมูลด้วยตนเองและใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (PAR) รวมทั้งการใช้แบบทดสอบ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ร่วมกับการสังเกตการณ์ และการพูดคุยแบบไม่เป็นทางการ ซึ่งวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยเป็นประชากรที่ผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตเทศบาลตำบลหาราช อำเภอหาราช จังหวัดพระนครศรีอยุธยา การคัดเลือกกลุ่มผู้นำชุมชนร่วมกระบวนการศึกษาใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยมีวิธีการดังนี้ ผู้วิจัยทำความเข้าใจกับผู้บริหารองค์กรท้องถิ่นในพื้นที่ศึกษาถึงวัตถุประสงค์ในการวิจัย แบบมีส่วนร่วม ซึ่งเน้นการมีความรู้ลึกซึ้งผูกพันต่อเรื่องที่ต้องการความร่วมมือ ตลอดกระบวนการศึกษา และเพื่อให้มีความหลากหลายทางความคิด เงื่อนไขในการคัดเลือกผู้นำชุมชนที่เข้าร่วมกระบวนการศึกษา จึงขอความร่วมมือจากตัวแทนประชากรจากชุมชน คือ องค์กรท้องถิ่นและผู้นำหมู่บ้าน/กำนัน ผู้นำท้องถิ่นภาคประชาชน ผู้รับซื้อของเก่า ข้าราชการท้องถิ่นและครู นักวิชาการ โดยผู้ถูกคัดเลือกจะต้องมีคุณลักษณะดังนี้ 1) มีส่วนเกี่ยวข้องกับปัญหาขยะมูลฝอยของชุมชน ในบทบาทของผู้ผลิตมูลฝอย หรือบทบาทของผู้วางแผนแก้ไขปัญหาให้กับชุมชน 2) มีความสมัครใจเข้ามามีส่วนร่วมคิด ตัดสินใจ และหาข้อสรุปตลอดกระบวนการ 3) ไม่จำกัดเพศ และอายุ

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนดำเนินการศึกษา แบ่งเป็น 3 ระยะ คือ ระยะแรก ดำเนินการดังนี้

กิจกรรมที่ 1 ทำการศึกษาข้อมูล แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ซึ่งประกอบด้วย

1. ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ทำการศึกษา
2. แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้
3. แนวคิดเกี่ยวกับความรู้และทัศนคติ
4. แนวคิดการจัดการขยะมูลฝอย

5. แนวคิดเกี่ยวกับการระดมความคิด (Brain storming)
6. แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (PAR)
7. ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กิจกรรมที่ 2 จัดเตรียมระบบการทำงานตลอดกระบวนการศึกษาให้มีความชัดเจน เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการไปประสานงาน

กิจกรรมที่ 3 คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างจากผู้นำชุมชนภาคต่าง ๆ เพื่อเป็นตัวแทนของชุมชน โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) เพื่อให้ได้พื้นที่ตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ

กิจกรรมที่ 4 จัดทำแผนการวิจัย โดยผู้วิจัยนำข้อมูลที่ประมวลได้จากการศึกษาทฤษฎี และแนวคิดที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนระบบการทำงานระหว่างการศึกษา และจัดวางรูปแบบการวิจัยอย่างมีส่วนร่วมในกระบวนการประชุมเชิงปฏิบัติการ

ระยะที่สอง ดำเนินการดังนี้

กิจกรรมที่ 1 จัดเตรียมทำแบบสอบถามให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ จำนวน 3 คน เพื่อดูความสมบูรณ์ของเนื้อหาและเมื่อแก้ไขเรียบร้อยแล้วได้นำไปทดสอบกับกลุ่มของสมาชิกอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) จำนวน 30 คน เพื่อทดสอบความเชื่อมั่นและจากนั้นนำไปปรับปรุงเพื่อทำการเก็บข้อมูลจริง

กิจกรรมที่ 2 นำแบบทดสอบที่จัดเตรียมไว้แจกให้ผู้นำชุมชน เพื่อทำการทดสอบความรู้และทัศนคติก่อนที่จะเข้าสู่กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม

กิจกรรมที่ 3 การบรรยายให้ความรู้โดยวิทยากรผู้เชี่ยวชาญ และเปิดเวทีทัศน์เรื่องการคัดแยกขยะมูลฝอยเพื่อให้ความรู้ความเข้าใจและแลกเปลี่ยนทัศนคติต่าง ๆ เกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมและการจัดการขยะมูลฝอย การประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ของผู้นำชุมชนที่เข้าร่วมกระบวนการ โดยใช้เทคนิคการระดมสมองและการใช้แผนผังความคิด เพื่อหาสาเหตุของปัญหา แนวทางการแก้ไขปัญหา การติดตามประเมินผลแผนงานหรือโครงการที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับขยะมูลฝอยของชุมชนร่วมกัน โดยให้ทุกคนร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหา สาเหตุของปัญหา ผลกระทบและแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน สุดท้ายจึงทำการสรุปมติที่ประชุมในการจัดการมูลฝอย และให้ผู้นำชุมชนทำแบบทดสอบหลังได้ผ่านกระบวนการศึกษาแล้ว

ระยะที่สาม ดำเนินการดังนี้

นำผลที่ได้จากการศึกษาเสนอแก่องค์กรท้องถิ่นเพื่อใช้ประโยชน์ในการดำเนินกิจกรรมแก้ไขปัญหามูลฝอย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบทดสอบ ทำการทดสอบเพื่อวัดระดับความรู้ และทัศนคติ ของผู้นำชุมชน แบ่งแบบสอบถามออกเป็น 3 ส่วน โดยทำการทดสอบกลุ่มผู้เข้าร่วมกระบวนการทั้งก่อนหลัง การศึกษาดูงานและการฝึกอบรม โดยประเด็นในแบบทดสอบประกอบด้วย 3 ประเด็น คือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้นำชุมชนที่เข้าร่วมกระบวนการ ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ การศึกษา โดยวิธีการเลือกตอบ (Checklist)

ส่วนที่ 2 ทดสอบเกี่ยวกับระดับความรู้ของผู้นำชุมชนที่เข้าร่วมกระบวนการเกี่ยวกับปัญหาขยะมูลฝอยด้วยวิธีการเลือกตอบ ในการพิจารณาคะแนนนั้นตอบถูกให้ 1 คะแนน ตอบผิดให้ 0 คะแนน จำนวน 15 ข้อ การจัดระดับของคะแนนความรู้สามารถจำแนกดังนี้

คะแนน	ระดับความรู้
15.00 – 11.00	สูง
10.99 – 6.00	ปานกลาง
5.99 – 0.00	ต่ำ

ส่วนที่ 3 ทดสอบเกี่ยวกับระดับของทัศนคติของผู้นำชุมชนที่เข้าร่วมกระบวนการเกี่ยวกับปัญหาขยะมูลฝอยด้วยวิธีการเลือกตอบ โดยสร้างมาตรวัดทัศนคติแบบมาตรวัดของลิเกอร์ท (R.A. Likert) ลักษณะคำถามจำแนกเป็น 5 ระดับ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง จำนวน 15 ข้อ

เกณฑ์ในการให้คะแนน คำตอบมีผลเชิงบวก ได้แก่ ข้อ 1, 2, 5, 6, 8, 9, 10 และ 12 กำหนดเกณฑ์ให้คะแนนดังนี้

เห็นด้วยอย่างยิ่ง	5
เห็นด้วย	4
ไม่แน่ใจ	3
ไม่เห็นด้วย	2
ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง	1

เกณฑ์ในการให้คะแนน คำตอบมีผลเชิงลบ ได้แก่ ข้อ 3, 4, 7, 11, 13, 14 และ 15 กำหนดเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

เห็นด้วยอย่างยิ่ง	1
เห็นด้วย	2
ไม่แน่ใจ	3
ไม่เห็นด้วย	4
ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง	5

การจัดระดับคะแนนเฉลี่ยของทัศนคติสามารถจำแนกได้ตามเกณฑ์ของเบสท์ (Best)(มะลิ จันทรสุนทร. 2545 : 62) ดังนี้

$$\text{การจัดช่วงระดับคะแนน} = \frac{\text{คะแนนสูง} - \text{คะแนนต่ำ}}{\text{จำนวนชั้น}}$$

คะแนนค่าเฉลี่ย	ระดับทัศนคติ
5.00	ดีมาก
4.99 – 4.00	ดี
3.99 – 3.00	ปานกลาง
2.99 – 2.00	ไม่ดี
1.99 – 1.00	ไม่ดีมาก

2. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนาประเด็นคำถามที่เกี่ยวกับสภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา การบริหารจัดการขยะมูลฝอยปัจจุบันทั้งปัญหา สาเหตุ และแนวทางการแก้ไขปัญหา โดยทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของหน่วยงานและผู้ที่อยู่ในท้องถิ่น ซึ่งจะทำการสัมภาษณ์ผู้บริหารท้องถิ่น หัวหน้ากองสาธารณสุข คนงานเก็บขยะมูลฝอย พนักงานขับรถ และชาวบ้านที่อยู่ในท้องถิ่น เพื่อให้ได้ข้อมูลตรงกับสภาพความเป็นจริงมากที่สุด

3. แบบสังเกตการณ์ ทำการสังเกตการณ์ด้านความสนใจ สีหน้า ท่าทาง และการเข้าร่วมกิจกรรมของผู้นำชุมชน

การสร้างและทดสอบเครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูล

การสร้างเครื่องมือหลังจากศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นักวิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล และนำไปให้อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ควบคุมการวิจัยตรวจสอบผู้เชี่ยวชาญ และให้ข้อเสนอแนะต่าง ๆ เพื่อปรับปรุงแบบทดสอบให้มีความสมบูรณ์ในการรวบรวมข้อมูล จากนั้นจึงนำแบบทดสอบไปทำการทดสอบกับกลุ่มตัวอย่าง คือ หัวหน้าครัวเรือน/เจ้าบ้าน ในเทศบาลตำบลมหาราช จำนวน 30 ตัวอย่าง เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น แล้วนำข้อมูลจากการตอบแบบทดสอบ มาหาความเชื่อมั่น และได้ทำการวัดความสอดคล้องภายใน (Internal-consistency reliability) โดยใช้สูตรคำนวณค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Coefficient alpha) ของ ครอนบาร์ค (Cronbach reliability) (ธีรพงศ์ มั่นคง. 2544 : 33-34) จากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้อมาหาความเชื่อมั่นด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป

Statistical Package For Social Science (SPSS) ข้อคำถามจากแบบทดสอบทัศนคติในการคัดแยกประเภทขยะมูลฝอยจำนวน 15 ข้อ ได้ค่าความเชื่อมั่น .7713

การรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการวิจัย 3 แบบ คือ แบบทดสอบด้วยวิธีการขอความร่วมมือจากผู้นำชุมชนในการให้ข้อมูล โดยการตอบแบบทดสอบก่อนและหลังกระบวนการการศึกษา โดยผู้นำชุมชนจะต้องทำแบบทดสอบก่อนเข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม จากนั้นจึงทำการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม หลังจากกระบวนการศึกษาเสร็จสิ้นลงนั้นจึงให้ผู้นำชุมชนทำแบบทดสอบอีกครั้ง เพื่อทำการทดสอบระดับความรู้เกี่ยวกับการคัดแยกประเภทขยะมูลฝอยและทัศนคติเกี่ยวกับการคัดแยกขยะมูลฝอย โดยทำการทดสอบทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมกระบวนการศึกษาแบบสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นเครื่องมือในการวิจัย เพื่อใช้รวบรวมข้อมูลที่ได้จากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในปัญหาขยะมูลฝอยในพื้นที่ศึกษา โดยผู้วิจัยได้ทำการนัดหมายล่วงหน้าไปยังผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่าง ๆ และเริ่มทำการสัมภาษณ์ร่วมกับการบันทึกเสียง หลังจากนั้นจึงทำการเรียบเรียงข้อมูลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ได้นำแบบสังเกตการณ์มาใช้ในการศึกษาร่วมด้วย ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างแบบสังเกตการณ์ขึ้นเพื่อนำไปใช้ในการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับระดับการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนขณะเข้าร่วมกระบวนการศึกษา โดยผู้วิจัยเป็นผู้จัดบันทึกการสังเกตการณ์ระหว่างเข้าร่วมกระบวนการศึกษาคั้งนี้

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลทั่วไป ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ ระดับการศึกษา ใช้สถิติเชิงพรรณนา (Description Statistics) เป็นค่าความถี่ และร้อยละ

1. คำถามเกี่ยวกับความรู้ ใช้สถิติเชิงพรรณนา เป็นร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบสมมติฐานใช้สถิติ t-test (Paired samples t-test)
2. คำถามเกี่ยวกับทัศนคติ ใช้สถิติเชิงพรรณนา เป็นร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบสมมติฐานใช้สถิติ t-test (Paired samples t-test)
3. ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ข้อมูลพื้นฐานของเทศบาลตำบลมหาสารเกี่ยวกับสภาพปัญหา สาเหตุ และแนวทางการแก้ไขการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของท้องถิ่น
4. ข้อมูลจากสังเกตการณ์ การมีส่วนร่วมในกระบวนการศึกษา โดยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีกระบวนการ แบบสามเส้า (Triangulation method) และ การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis)